

4.2. TÖRVÉNYEK

Különös véleményeket olvasok ismét.

Még mindig vita tárgya, hogy ellentmondóak-e valójában a természet és az erkölcs törvényei. Nos, természetesen ellentétes irányban hatnak – és ez a mi fejünkben ellentmondásként jelentkezik. Ha a két szféra összhangban lenne, szükségtelen volna az erkölcs; nem is jött volna létre soha.

A biológia törvényei a hierarchizálódás s ezáltal az evolúció irányában hatnak; az erkölcs törvényei ezzel ellentétes irányban. A természet szelektálja a génállományt, az erkölcs éppen hogy ellenáll a szelekciónak: minél teljesebb mértékben megőrzi a génállományt. A természetes szelekció dominanciaorientált, mert a domináns egyed előnyt élvez az életversenyben. Az erkölcs minél több egyednek ad esélyt az életversenyben, mondhatni kiegyenlíti az életverseny esélyeit, s így olyan genetikai tulajdonságok megőrzését promoválja, amelyeket a természeti törvény kiszelektálna (noha szociálisan előnyösek).

Ezért minden erkölcsi törvény valamely természeti törvény ellen hat.

A természeti törvény azt „mondja”: lopj, csalj, hazudj, ölj, paráználkodj, harácsolj; minden lehetséges eszközt ragadj meg, ami előnyt biztosít az életversenyben, saját génállományod fenntartásában. Mózes azt mondja: mindezt ne tedd.

Az erkölcs a szocializált ember életének olyan tudati-kulturális szabályozója, amely úgyszólván betiltja a természetet.

Egyetlen ponton esik egybe a természeti és az erkölcsi törvény. Ez pedig az állatvilágból genetikusan örökölt szülői-rokoni gondoskodás. Az állati altruizmus funkciója – ahogy a biológusok biztosan tudják – minden esetben a saját génállomány fennmaradása.

Nagyon tanulságos, hogy Mózesnek külön meg kellett parancsolnia: tiszteld atyádat és anyádat. De azt nem kellett megparancsolnia, hogy szeresd a gyermekedet és gondoskodj róla. Mert ezt a természeti törvény (normális esetben) amúgy is kötelezően végbeviszi.

A rokoni gondoskodás, úgy látszik, általában csak egy irányban hat: a következő generációk, az utódok felé. Ellenkező irányban már nem.* Mózesnek tehát ezt a másik irányt külön erkölcsi törvényben kellett meghagynia. A szülői gondoskodást megparancsolni fölösleges, a gyermeki gondoskodást viszont szükséges, mert az nem természeti (hanem csak erkölcsi) törvény.

Az erkölcs minden irányba (minden „emberrokonra”) kiterjeszti az „állati altruizmust”.

És ezért mondtam én mindig, hogy az erkölcs az emberközösség belső tudati szolidaritása, a természeti törvény ellensúlyozása, a dominanciaorientált szelekció mérséklése – mégpedig a génállomány minél teljesebb fennmaradása, az egyedszám növelése, szociálisan előnyös genetikai tulajdonságok megőrzése végett. Végett? Rosszul mondom, mert a természet nem ismer finalitást. Ez az erkölcs életfunkciója. Így van ez helyesen mondvá.

Olvasom, hogy valaki erkölcsösen akarna politizálni. Nos, a politika éppen a természeti törvény (a dominanciaelv) érvényesülése a társadalomban – ez hozza létre hierarchikus szerkezetét. Ezért erkölcsösen politizálni kilátástalan vállalkozás. Politika és erkölcs: két ellentétes irányú hatóerő; akinek fontos az erkölcs, egyáltalán nem vesz részt a dominanciaharcban (nem politizál).

Értsük meg jobban. Az erkölcs azáltal, hogy kiterjeszti az altruizmust, valamiféle gátoltság: tilalmakat ismer, normái vannak. A gátlástalan ember (vagy szervezet) mindig előnybe kerül a társadalmi dominanciaharcban, míg az erkölcsös szükségképp a hierarchia alájára szorul. Az „erkölcsös politika” a vereség stratégiája. Mert hiába volna előnyös szociálisan valamely erkölcsi törvény: természet és erkölcs konfliktusában végső soron mindig a termé-

* Itt ellentmondok az összes rokonszelekciós elméleteknek.

szeti törvény fog győzni. A természeti törvény kötelező, az erkölcsi törvény nem. Az erkölcs az írott vagy íratlan jogban intézményesül, de hatni főleg a bensőségben hat: éppen csak mérsékelni képes a dominanciatörvény hatókörét.

Így van ez kérem, hiába siránkozunk.

*

Ugyanez vallási terminusokkal.

„Isten teremtett világa” (beleértve a társadalmat) az önzés, a versengés, az irgalmatlan dominanciaharc küzdőtere. Ha az erkölcs felől nézzük, Isten világa szükségképpen „Rossz”. Nem szép Istentől, hogy miközben ilyen világot teremtett, az embernek mégis megparancsolta a „Jót”.

Istennek a teremtésben megnyilatkozó törvénykezése nem fedi a Parancsolatokban lefektetett törvénykezését, sőt éppen „ellentmond” annak. Az ember, bármit is tenne, vagy az egyik, vagy a másik törvénykezést szegi meg. Mihelyt a Parancsolatnak engedelmeskedik, a teremtés törvénye legott bosszút áll rajta: az erkölcsös ember Isten világában értelemszerűen alul marad. Így aztán jogosan kifogásolja a teremtést; méltán kéri számon Istentől saját parancsait.*

Ez a zsidó-keresztény istenképzet legkínosabb ellentmondása, amit már Jób könyvében is látunk, s amit a teológusok mindig próbáltak, de sohasem lesznek képesek feloldani. A mai istenfogalom ellentmondásos: természet és erkölcs úgynevezett „ellentmondása” búvik meg benne. Az önellentmondás kimutatása – hiszen éppen ezt hívjuk mi cáfolatnak!

Mindez, ismétlem, abból adódik, hogy a természeti és az erkölcsi törvények ellentétes irányban hatnak. Az erkölcs életfunkciójából adódik mindez. Az erkölcsöt a mitikus gondolkodás ugyanattól az Istentől eredeztette, aki megteremtette a világot is – s ez akkor talán szükségszerű volt, de később leküzdhetetlen gondolati nehézségekhez vezetett. Tudniillik Isten cáfolatához.

* Kedvem volna itt egészében idézni Heine „Lass die heil’ gen Parabolén” kezdetű versét, amely ezt az ellentmondást a lehető legfrappánsabban aknázza ki. Magyarul: „szimbólumból, szent példából...” (Horvát Henrik fordítása).